

FRANCISCO GOYA’NIN BELGE NİTELİĞİNDEKİ BASKI RESİMLERİ

Derya ŞAHİN¹

ÖZET

Romantizmin önde gelen isimlerinden biri olan İspanyol ressam ve gravür sanatçısı Francisco Goya’nın sanatının şekillenmesinde hem yaşadığı dönem hem de bulunduğu coğrafya son derece önemlidir. Goya’nın eserlerinin yaşadığı döneme ait bilgi veren önemli belgeler olduğu düşünülmektedir. Dönemin toplumsal olaylarını eleştirel bir bakış açısıyla yansıtan Goya’nın özellikle baskı resimleri bunu kanıtlar niteliktedir. Goya, baskı dizilerinin tümünde toplumsal olaylara karşı duyarsız kalmamış, eleştirel tavrını eserlerinde ortaya koymuştur. Gerçekçi ve eleştirel üslubuyla dikkat çeken Goya, gelenekleri bozan yeni bir yol izlemiştir. Baskı resimlerinde genellikle acı, işkence, infaz ve yıkım unsurlarına vurgu yapmıştır. Goya’nın gravürlerin ayrıntılı incelenmesi ve yorumlanması yoluyla çarpıcı gerçekliğin ortaya çıkması kaçınılmaz olmaktadır. Bu araştırmada Goya’nın dört başlık altında topladığı baskı resimleri incelenmiş, söz konusu baskı dizilerinin, yapılış amaçları, dönemin toplumsal olay ve olguları çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır. Bu baskı dizilerinin adları şöyledir: Kapriçyolar, Savaşın Felaketleri, Boğa Güreşleri ve Atasözleri Serileri.

Anahtar Kelimeler: Francisco Goya, baskı resim, toplumsal olaylar ve olgular

¹ Yrd. Doç. Dicle Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı, derya2181(at)gmail.com

FRANCISCO GOYA'S DOCUMENTARY PRINTMAKING SERIES

ABSTRACT

Both the era and the location that Francisco Goya, one of the leading names of the romanticism, painter and gravure artist, lived is strongly important in terms of forming of his art. It is thought that Goya's works are important documents that give information relating to his era. Especially printing paintings of Goya, who reflects social facts of the era on a critical eye, are kind of proof of this. Goya was not insensitive to social facts on his all printing courses and revealed his critical position on his works. Goya who is significant with his realist and critical style has followed a new style. On his printing paintings, he usually made stress on pain, torture, execution and destruction factors. It is inevitable that Goya's gravures have to be reviewed in details and translated in order to have the striking reality to appear. This study gathered under four headings Goya's print series examined the question of the printing sequence, construction purposes, the term within the framework of the social events and phenomena were explained. The names of these print series are: Caprichos, Disasters of War, Bullfights and Proverbs Series.

Keywords: Francisco Goya, Printmaking, Social Events and Phenomenas

GİRİŞ

“Devrimleri halktan ve aydınlardan önce bazı sanatçılar gerçekleştirir çoğu zaman. Eserleriyle yaparlar bunu. Zamanın ruhu önce onlara dokunur zira. Onlar da bu ruhu, eserlerinin ifade ruhu hâline dönüştürürler. Çünkü bu sanatçıların içinde diğer insanlardan çok farklı ve güçlü bir inanç vardır: ÖZGÜRLÜK. Zamanın ruhu özgürlüğe susamışsa şayet, içindeki özgürlüğü zaptedemez hâle gelmiş sanatçıyla buluşur nihayetinde. Ve ortaya, çok yönlü çok boyutlu çok zamanlı ve çok ifadeli bir devrim ruhu, kültürü, estetiği ve etiği çıkarır o sanatçı. Aynen Francisco Goya gibi” (Telesijej, 2012).

Romantizmin önde gelen isimlerinden biri olan İspanyol ressam ve gravür sanatçısı Francisco Goya'nın sanatının biçimlenmesinde hem yaşadığı dönem hem de bulunduğu coğrafya son derece önemli rol oynamaktadır.

Francisco Goya 1746 yılında, İspanya'da fakir bir ailenin oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Bir keşiş onu yanına almış ve yeteneğini fark etmesiyle beraber Goya'nın yetişmesini üstlenmiştir. Goya'nın 13 yaşında iken Zaragoza'ya geldiği kabul edilmektedir. Zaragoza'da bir Donjuan hayatı yaşadığı gibi, bir hançerle dolaşması ve Madrid'te bir bıçaklama olayına adı karışması yüzünden İtalya'ya kaçmıştır. 1771'de geri döndüğünde kiliselere freskler yapmaya başlamıştır. Ayrıca Velazquez ve Rembrandt'ı kendine örnek almıştır. Sanatçı daha çok İspanyol halk hayatını, boğa güreşlerini, karnavalları, haydutları, bayram alaylarını, renkli, dramatik ve karakterize bir biçimde resmetmiştir. Serbest anlatımı, acı bir şekilde karakter yakalayışı doğa yorumu yoluyla kazanılmıştı. Yaptığı yorum, onun konusu üzerindeki düşüncesini de yansıtmaktadır (Turani, 1992: 500-501). Güçlü gözlem ve yorumlama gücü Goya'nın sanatının temel taşlarını oluşturmaktadır.

Goya'nın 1792'de tamamen sağır olmasından sonra ruh sağlığı bozulmuştur. Bu durum sanatçının resimlerine de yansımıştır. O dönem yaptığı eserlerinin çoğunun sert ve saldırgan nitelikte olduğu söylenebilir. Goya'yı derinden etkileyen diğer bir olay ise 1808'de başlayan İspanyol İç Savaşı'dır. Goya bu dönemde ise savaşın karanlık ve korkunç yüzünü resimlerine yansıtmıştır.

Sibel Oral'a göre (Oral, 2012); Goya'yı en güzel anlatan Andrey Voznesenski'nin şiiridir. İşte Ülkü Tamer'in çevirdiği şiir:

Ben Goya'yım!

*Çorak bir tarlaya kuzgunlar gibi
süzülen düşman*

yuvalarından oydu gözlerimi.

Ben acıyım!

Ben iniltisiyim savaşın.

41 karlarında yanmış şehirlerim ben.

Ben açlığım!

Ben kırılmış boynuyum çıplak alana

çanlar gibi sallanarak asılmış

bir ihtiyar kadının...

Ben Goya'yım!

Ey gazap üzümle!

Top sesleriyle yürüdüm Batı'ya,

çağrısız konuğun külleriym ben!

O unutulmaz göğse tabut çivileri gibi

sert yıldızlar çaktım!

Ben Goya'yım

Goya'nın eserlerinin yaşadığı döneme ait bilgi veren önemli belgeler olduğu düşünülmektedir. Dönemin toplumsal olaylarını eleştirel bir bakış açısıyla yansıtan Goya'nın özellikle baskı resimleri bunu kanıtlar niteliktedir.

Goya, geçmişin geleneksel alışkanlıklarından farklılığını sadece bir ressam olarak ortaya koymamış, tıpkı Rembrandt gibi çok sayıda asitle indirme resim (gravür-çukur baskı) yapmıştır.

Goya gravürlerinin çoğunu aquatint (*ıslak kazı*) denilen yeni bir teknikle yapmıştır. Bu tekniğin en belirgin özelliği çizgileri değil, gölgeli yerlerin belirlenip leke oluşturmaya dayanmasıdır. "Aquatinta yöntemi ile metal plaka üzerine toz reçine serpildikten sonra tozlar ısıtılarak eritilir. Plaka üzerinde asite dayalı laklarla kapatmalar yaparak, açık kalan yerleri asitle yedirerek resmi yapma işlemi sürdürülür. İstenilen koyu ve açık tonları elde edecek şekilde kapama ve yedirmeler tekrarlanır. Sonuç olarak lak ve

reçine artıkları tinerle temizlenir. Çukurlara boya verilir, yüksekteki boyalar silinir ve baskı yapılır. Temizlenmiş levha asitte yedirilecek olur ise asidin plakayı tonlandırarak yediği görülür. Baskı öncesi plaka yüzeyinin daha iyi boya alması için tozlamalı leke tekniği uygulanır. Bu tekniğin uygulanışı levha da tanecikli yüzey elde etmek içindir. Tanecikleri sık veya seyrek, büyük noktalar veya küçük noktalar halinde yapabilme imkânları vardır.

Bu teknikte iki yol vardır. Birincisi siyah yüzeyi açık tonlu noktacıklar halindedir. İkinci yol ise noktacıklar yüzey üzerine elekten geçirilmiş tuzla yapılmış olanıdır. Ki burada açık tonda ki yüzey koyu noktalar halindedir. Bu iki yolda irili ufaklı noktali yüzeyler bir mürekkep tonlaması görünümünde olduğundan tozlama leke yüzey tekniği adıyla adlandırılmıştır”(Can, 2008: 64).

Goya bu yeni teknikle daha çok duygu ve tutkularını sistemlerini levhaya aktarmıştır. O, ünlü kutsal kitap öykülerini, tarihsel olayları ya da günlük yaşam sahnelerini betimlememiştir. Dönemin toplumsal olayların, acımasızlığına, şiddeti,

Kişilere ve kitlelere yönelik işkenceleri, en çarpıcı şekilde levhaya aktarmış, duygu ve ifadeciliği bu baskılarla çoğaltmayı başarmıştır. Daha çok kitlelerin bilinçlenmesini dayanışma ve direnişi simgeleyen baskılar yapan sanatçıların başında gelmiştir (Can, 2008: 14-15).

Sanatçının, bilinen konularda olmayan oymalarının çoğu, büyücü kadınların ve esrarengiz hayaletlerin fantastik görüntülerinden oluşmaktadır. Bunların bazıları Goya'nın İspanya'da tanık olduğu aptallık ve gericiliğe, acımasızlığa ve baskıya karşı çıkışlarıdır (Gombrich, 2004: 488).

Goya'nın baskı resim alanındaki en önemli çalışmaları, *Kapriçyolar*, *Savaşın Felaketleri*, *Boğa Güreşi*, *Atasözleri* (*Akılsız Yaratıklar-Zırvalar*) gibi dizi adlarıyla anılmakta ve toplam 300'e yakın baskıdan oluşmaktadır. Goya, bu dizilerinde toplumun içinde bulunduğu bunalımları, çaresizlikleri, tuhaf gelenekleri, farklı alışkanlıkları ve acıları konu olarak seçmiştir. Yaşadığı toplumun gerçeklerine duyarsız kalmayıp bunları tüm çıplaklığıyla, dolaysız bir biçimde gözler önüne serdiğinden, eserleri adeta birer belge niteliğindedir.

Gerçekçi, yer yer ürkütücü üslubuyla çağdaşlarında ayrılan Goya, gelenekleri bozan yeni bir yol izlemiştir. Eserlerinde acı, işkence, infaz ve yıkım unsurlarına vurgu yapmıştır.

1- KAPRIÇYOLAR SERİSİ

1796- 1798 yılları arasında yaptığı bir dizi baskı resimden oluşan *Kapriçyolar* dizisinde Goya, yaşadığı dönemin İspanya'sındaki açgözlülük, ahlak dışı davranışlar ve batıl inançları konu olarak seçmiştir.

"Hem alegorik hem de edebi kaynaklı figürlerle tanımlanan bu resimlerde, yarı gerçek ve yarı doğaüstü bir anlatımın izleri görülmektedir"(<http://lebriz.com/pages/lsc.aspx?lang=TR§ionID=1&articleID=1045&bhcp=1>)

Gerçek ve gerçeküstü anlatımların beraber verildiği bu baskı resimlerinin bir kısmının konuları olmasına rağmen çoğunun kesin bir konusu bulunmamaktadır.

Goya, bu baskı serisinde sisli ve belirsiz bir atmosfer etkisi yaratmaya olanak veren *aquatint* yöntemini kullanmıştır. Bu eserleri ortaçağ İspanya inanç ve uygulamalarına karşı başkaldırı niteliğindedir (Hibbard, 1980: 394).

"Goya'nın bu serisinde her bir gravürün anlamını açıklayıcı bir el yazması bulunmuş, bunlar resimlerin açıklanmasına referans oluşturmuştur" (Sanchez, vd., 1995: 33).

Resim 1 Goya, Kapriçyolar Serisi, *Aklın Uyuması Canavarlar Yaratır*, 1797-1798, Gravür
www.parkwestgallery.com

Kapriçyolar, İspanya dışında da büyük şöhret kazanmıştır. “Goyaesk” üslubun ve gerçekliğe yeni bir yaklaşımın ilk simgesi olmuş; gerçeği yakından ve etkileyici biçimde sunan bu baskılarda kullanılan yenilikçi ve cüretkâr dil 19. yüzyıl ressamı tarafından da benimsenmiştir. *Kapriçyolar*’la birlikte soğuk ve yapmacık neoklasik gravür sona ermiştir (<http://blog.peramuzesi.org.tr/haftanin-eseri/gulunculuk-malzemesi-kapricyolar>).

Sanatçının *Kapriçyolar* serisinin çağdaşları tarafından nasıl kabul görüldüğüne dair çok az şey bilinmesinin yanında bu seri Goya’nın yaşarken yayınlanan tek serisidir (Harris, 1964: 41).

Goya, 1799 yılında bazı siyasi gerekçelerden dolayı bu serisini geri çekmek zorunda kalmıştır. 1811’de Cadiz’de Goya ile ilgili yazılan bir yazıda ise; bu serinin bazılarının çalındığı ve bu baskıların politik propaganda amaçlı değerlere sahip olduğu belirtilmiştir. Aynı yazıda, bu serinin Madrid’de İspanyollar ve yabancılar tarafından rağbet gördüğü ve bu popülaritesinin nedeninin ise bu serinin, muhtemelen eski rejimdeki ortak düşmana karşı hicivler içermesinden kaynaklı olduğu belirtilmiştir. Buna karşılık olarak bu serinin, savaş öncesi toplumdaki bazı kötü alışkanlıkları gösterdiği belirtilmekte ama açıkça referanslar verilmemektedir. Ayrıca, Goya’nın *Kapriçyolar*daki betimlemelerinin, genel olarak ahlaki boyutta değerlendirme ile birlikte, toplumsal hatalara, kötü alışkanlıklara ve önyargılara karşı eleştiri niteliğinde olduğu belirtilmektedir (Harris, 1964: 41).

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere bu baskı dizisinin tam olarak anlaşılması oldukça güçtür ve üzerinde bu kadar çok konuşulmasının bir nedeni de esrarengiz tavrı olduğu söylenebilir.

Vinaza Kontu bu gravürlerle ilgili olarak şunları yazmıştır: “Çağdaşlarının ahlakî çirkinliğine ve kraliyet sarayının aşağılık hizipçiliğine öfkelenerek *Kapriçyolar*’da şehvete, harisliğe, riyakârlığa ve cehalete, saray asalaklarına, hasis şahıslara, hediyelere boğulmuş papazlara, sürekli bir şeyler isteyen keşişlere karşı kıyasıya mücadeleye girişti” (Oral, 2012).

Kapriçyolar dizisi, zengin tonlamalar ile güçlü lekesele karşıtlıkların yaratıldığı, çarpıcı metaforik imgeleri içermesi açısından da oldukça etkileyicidir. Goya, bu gravürlerde bütün detaylarıyla işlediği onca yüzde, ıspanyol toplumunun duyumsadığı gerçekliğin sıkı tanıklığının da ötesinde hafızalarda derin izler bırakmaktadır. Bunlar unutulabilecek karakterler değildir. İnsanlar, canavarlar, yarasalar, baykuşlar ve tuhaf yaratıklar sanatçının geleneklere ve kilise kurallarına karşı zekice taşlamaların birer metaforu olarak kullanılmaktadır.(Resim 1) Figürlerin birçoğu insansı özelliklerini yitirmiş, tuhaf yaratıklara bürünmüşlerdir. Uygulanan sansür, sindirilen halk, mahkemelerdeki entrikalar, zoraki evlilikler, kötü eğitim, dinsel bağnazlık, ortalığı yakan krala karşı alaycı tutum, çizginin yalın anlatımında ve sanatçının sıra dışı yorumunda yeniden hayat bulmaktadır (Esmer, 2008: 87-88). Böylece toplumdaki birçok çelişkili, tuhaf durumlar betimlenerek bunların gün yüzüne çıkarılması amaçlanmaktadır (Resim 2).

Resim 2. Goya, Kapriçyolar Serisi, *Bir Terzinin Yapabileceği*
1797-1798, Gravür
www.backtoclassics.com

Tüm bu açıklamalar Goya'nın gizemli *Kapriçyolar* serisini yorumlayabilmeye birer ipucu niteliğindedir. Ayrıca sanatçının baskı resim alanındaki sanatsal başarısını da gözler önüne sermektedir.

2-SAVAŞIN FELAKETLERİ SERİSİ

1793 yılı başlarında Fransa- İspanya Savaşı başlamıştır. Bundan sonraki 30 yıl boyunca İspanya; devrim, savaşlar ve sivil savaşlar, askeri darbeler ve toplumsal ayaklanmalar yaşamıştır. 1808 yılında Fransa ordularının İspanya'ya girmesi ve tahta Napoleon'un kardeşi Joseph Bonaparte'in geçmesiyle birlikte, halk Fransız istilacılara karşı ayaklanmış ve 2- 3 Mayıs'ta başlayan ayaklanmalar Joseph Bonaparte tahttan çekilinceye ve İspanya özgürlüğünü kazanıncaya kadar altı yıl boyunca sürmüş ve kanlı olaylara sahne olmuştur

(<http://lebriz.com/pages/lstd.aspx?lang=TR§ionID=1&articleID=1045&bhcp=1>) Tüm bunlara tanıklık eden Goya, 1810-1815 yılları arasında, seksen baskıdan oluşan *Savaşın Felaketleri* serisinde, savaşın yarattığı yıkımı etkileyici bir şekilde anlatmıştır.

Savaşın Felaketleri Serisi Goya'nın başyapıtı olan *3 Mayıs 1808* isimli eserinin ön çalışmaları gibidir (Eren,2012). Sanatçı Savaşın Felaketleri serisinde, İspanyol Bağımsızlık Savaşı sırasında yaşananları tüm gerçekliğiyle betimlemiş ve yaşanan vahşeti gözler önüne sermiştir.

Bu dizi üç grup altında incelenebilir: Savaşın korkunç olayları ve kurbanları; açlık ve ölüm; kabuslar, canavarlar ve grotesk varlıkların absürt (sıradışı) özelliklerle yeniden tasviri ile dünyaya ait olmayan bir olgu haline getirme sanatı-<http://tr.wikipedia.org/wiki/Grotesk>) unsurlardır.

Hibbard'a göre; Goya bu seride, bireysel barbarlığın dehşet verici sahnelerini can alıcı noktalara temas etmektedir (Hibbard, 1980: 394).

Resim 3. Goya, Savaşın Felaketleri Serisi, *Barbarca!* Gravür
fermintdorsiut.blogspot.com

“Goya, Savaşın Felaketleri serisine 1810 yılı öncesinde başlamıştır. Çevresinde gördüğü ölüm sahnelerini, vahşeti, barbarlığı ortaya koymuştur (Resim 3).Düşüncelerini en iyi şekilde kırmızı tebeşir ile çizdiği desenlerde ve bu desenlerden ürettiği baskılarda anlatmıştır. Goya’nın betimlemelerinde yalnızca “savaşın sefil detayları” görülmektedir (Sanchez, vd., 1995: 90). Goya 1828 yılında vefat etmesinden sonra bu baskı serisi 1863 yılında San Fernando Akademisi tarafından, aşınmış bakır levhalardan büyük mücadeleler sonucunda birçok baskısı alınarak yayınlanabilmiştir (M.Ivins, 1924: 220).

Resim 4. Goya, Savaşın Felaketleri Serisi, *Ne Bu?* 1863, Gravür
fermintdorsiut.blogspot.com

Sanatçı, *Savaşın Felaketleri* Serisinde savaşın sadece kanlı ve dramatik sonuçlarını göstermekle yetinmeyip, savaş esnasında acı sahneleri de betimlemektedir. En çarpıcı olanları; kılıçtan geçirilenler, kurşuna dizilenler, mızrakla öldürülenler, kenarlara fırlatılmış bebekler, ağaçta idam edilenler, yerde sürüklenenlerdir (Resim 4, Resim 5).

Resim 5 Goya, *Savaşın Felaketleri* Serisi, *Aynı*, Gravür
21essays.blogspot.com

“Savaşın zalimliklerinin dökümü, izleyicinin duyarlılığına bir saldırı biçiminde tasarlanmıştır. Her resmin altındaki yazılı açıklayıcı ifadeler, resmin bıraktığı izlenime kışkırtıcı bir boyut katmaktadır. Resimler, her görüntü gibi, 'bakma'ya çıkarılmış bir davetiye iken, resimlerin altındaki yazılar çoğunlukla sadece bakmanın güçlüğü ve yetersizliği üzerinde durmaktadır. Bir ses - muhtemelen sanatçının sesi- izleyiciyi kızdırıp köşeye sıkıştırmaktadır: Bu resme bakmaya dayanabilir misiniz? Bir resmin

başlığında açıkça şu bildirilir: "Buna bakılamaz" (No se puede mirar). Başka bir resim yazısı şunu söyler: "Bu kötüdür" (Esto es malo). Başka bir resim yazısı anında kesip atar: "Bu daha kötüdür" (Esto es lo peor!). Bir başkası şöyle haykırır: "Barbarlar!" (Barbaros!). Bir başkası feryat eder: "Bu ne delilik!" (Que locura!). Bir diğeri şöyledir: "Artık bu çok fazla!" (Fuerte cosa es!). Bir başkası da der ki: "Niçin?" (Porqué?)." Goya'nın bu serisi izleyiciyi dehşet duygusuna iyice yaklaştırmaktadır. Resmin seyirlik olma özelliğinden gelen bütün tuzaklar ortadan kaldırılmıştır. Savaş bir seyir malzemesi değildir. Ve Goya'nın eserlerinde de savaş, bir anlatı değildir (Sontag, 2004: 44-45).

"Goya ile sanat, onun yakın tarihinde belki de ilk defa egemenin ve galibin yanında değil, mazlumun ve mağlubun yanında yer almıştır " (Telesiyej, 2012).

3- BOĞA GÜREŞLERİ SERİSİ

1815 yılında Goya'nın yetmiş yaşındayken yapmış olduğu ve boğa güreşlerini tasvir eden bu baskı dizisi 1840'lı yıllarda tanınmaya başlanmıştır. Bu dizi onun kariyer yaşamında gerçekleştirmiş olduğu dört baskı dizisinin üçüncüsü, yayınlanan üç diziden ise ikincisidir.

"Goya'nın boğa güreşleri serisi, teknik olarak *Savaşın Felaketleri* serisinden çok daha başarılıydı. Bu seri, 1816 Ekim ve Aralık aylarında Madrid'in iki önemli gazetesinde yayınlanmış ve böylece halka duyurulmuştur. Bu serinin ikinci duyurusu ise 1816 öncesinde *Gaceta de*

Madrid isimli başka bir gazetede olmuştur. Bu gazetede haberde Goya'nın çalışmaları ile ilgili şunlar yazmaktaydı:

Bu gravür koleksiyonu bir kraliyet ressamı olan Don Francisco Goya tarafından yapıldı. Bu seri boğa güreşlerindeki çeşitli hareketleri, karşılaşmaları temsil etmektedir. Bu baskı dizisine bakıldığında tüm bunların yanında İspanya'daki boğa güreşlerinin kökeni, gelişimi ve de mevcut durumu da tasvir edilmektedir" (Schulz, 2008: 195).

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi *Boğa Güreşleri* baskı serisi sadece 1800 lü yıllarda gerçekleşen boğa güreşlerini resmetmekle kalmayıp aynı zamanda boğa güreşlerinin kökenini ve tarihsel gelişimini de görselleştirmektedir.

"Boğa güreşleri Orta Çağdan beri İspanyol soylu askerlerinin savaş eğitiminin bir parçasıdır. Karşılıklı çatışma ve mücadeleleri içeren bu güreşler, sonraları halkın da katıldığı geleneksel bir eğlence şeklini almıştır. Savaşdaki düşman yerine güçlü kızgın bir hayvan konularak, karşılaşma anına yönelik yöntemleri geliştirmek; rakibini alt etmek temel amaçtır burada. İktidar ve otoritenin, güç ve şiddet kullanarak, nasıl korku ve gerilim yarattığının görsel yansımasıdır bir şekilde. Yaşamda kalabilmek için kıyasıya bir mücadelenin gerekliliğinin sürekli hatırlatmasıdır boğa güreşleri. Arenadakileri izleyen halkın gözünde matador, aynı zamanda bir türlü hayatlarından çıkartamadıkları baskı ve zulmün savaşçısıdır. Boğanın yenilgiye uğratılması halkın mücadele azmini pekiştirmektedir. Halkın gözleri önünde deviniyordu bu kavramlar. Goya sanki görsel bir kavram dili

oluşturmuştu kendine. Bunlar o dönem İspanya'sının ve Avrupa'sının göstergesel ifadesiydi (Eren, 2012).

Goya'nın *Boğa Güreşleri* baskı serisine bakıldığında numaralandırılmış görüntülerden tarihsel bir öykü niteliğinde geniş bir kronolojik düzenleme görmek mümkündür. Sanatçı bu öyküsel düzenlemeyi dört bölüme ayırmıştır. Bunlar: Eski İspanyol boğa avcılığı görüntüleri (levha 1-2), boğa güreşinin mağribi uygulayıcıları (levha 3-8), Hristiyan şövalyeleri ve sarayda ritüel yapan soylular (levha 9-10-11-13), ve son olarak 18. yüzyıl sonlarında Papa-Hillo'nun ölümüyle son bulan, ünlü boğa güreşçilerinin kahramanlıklarını vurgulayan, Madrid ve Zaragoza'daki boğa güreşlerindeki olaylar (levha 14-33). En fazla çalışmanın bulunduğu kategori sonuncusudur. 33 baskıdan yirmisi bu kategoride yer almaktadır (Schulz, 2008: 199).

Roma İmparatorluğu zamanından kalan ve yalnız aristokratların av eğlencesi olan boğa güreşleri, zamanla halka açık yerlerde ve boğa ile güreşmeyi kendisine meslek edinen kimseler tarafından yapılmaya başlanmış ve bir eğlence şeklini almıştır. Fakat Goya'nın boğa güreşlerinin acımasız ve vahşi yönüne vurgu yapmak istediği düşünülebilir. Savaş sahnelerinde öfkeli, vahşice bir saldırı söz konusuysa, boğa güreşlerinde de böyle güçlü ve öfkeli bir saldırı olarak yansır. Bu bağlamda Goya'nın *Boğa Güreşleri* dizisinde savaşa dolaylı bir gönderme olduğu da söylenebilir.

Resim 6. Goya, Boğa Güreşleri Serisi, no.24, Gravür
www.allposters.com

“Bu dizinin çoğunda halktan insanların bazen seyirci bazen de matador olarak katıldığı bu güreşlerde, Goya, son derece heyecanlı, gerilimli ve cesaret gerektiren davranışların sergilendiği görüntüleri aktarmaktadır. Bu kompozisyonlarda, genellikle matadorun boğa güreşinin tüm inceliğini ve zarafetini gösterdiği estetik, kıvrak figürlerin yanı sıra peleriniyle boğayı karşılaması, at üstünde boğaya saplanan mızraklar, yaralanmalar, çarpışma anında ortaya çıkan can alıcı görüntüler ve sonunda matadorun son hamleyle boğayı öldürmesi gibi hareketler, kıvrak, dingin ve gerilimli bir atmosferde resimlendikleri görülmektedir. Matadorun çarpıcı ve atletik gösterilerini ya da bir boğanın ataklığını veya enerjisini neredeyse tüm kurgularda görebilmek mümkündür (Resim 6)” (Esmer, 2008: 95).

“Ayrıntılı olarak açıklanamayan bu dikkat çekici görsellerde İspanya tarihinin değişim sürecinde matadorlara önemli roller atfedilmiştir. Ve bu öyküsel yapıtlarında Goya, boğa güreşlerinin adeta soy ağacını oluşturmuş, tarihsel farklılıkları tespit etmiştir. Tüm bunlar

İspanyol ulus kimliğinin şekillenmesinde önemli rol üstlenmiştir” (Schulz, 2008: 195).

4- ATASÖZLERİ SERİSİ (AKILSIZ YARATIKLAR/ZIRVALAR)

Atasözlerden yola çıkarak yaptığı bu gravür dizisi İspanyol atasözleri ile bire bir örtüşmemektedir. Bu ismi Goya'nın kendisi de vermemiştir aslında. Bir tür görsel aforizmalardır bunlar. Çalkantılı yılların güncesi niteliği de taşırlar (Eren, 2012).

Goya tarafından 1815 ile 1823 yılları arasında, bakır levha üzerine asitle yapılmış kalıplardan oyma baskı yoluyla elde edilip hakkâk kalem ve perdah ile düzeltilerek çizilen, 22 adet gravürden oluşan baskı resim serisidir (http://tr.wikipedia.org/wiki/Ak%C4%B1ls%C4%B1z_Yarat%C4%B1klar).

Atasözleri serisi, sanatçının en zor yorumlanan serilerinden biridir. Çünkü baskı resimlerin geneline hâkim olan grotesk tavır seriyi esrarengiz kılmaktadır. Resimlerin genelinde şiddet, cinsellik, eski yönetim kurumlarındaki çöküşün başlangıcı ile genel olarak mevcut sistemin eleştirisini öne çıkaran düşsel görüntüler ve karnaval gibi temalar bulunmaktadır.

“Goya'nın bu dizisi, yaşlılık dönemine denk gelen üretimleridir, hiçbir gravür tarihlenmemiştir, sanatçı bu serisini bir bütün olarak düşünmemiştir. Bugün 22 baskı olduğunu bilinmekte ama deneme baskıda el yazısı ile 25 yazılmıştır” (Sanchez, vd., 1995: 176).

Resim 7 Goya, Atasözleri Serisi, *Uçma Şekli*, Gravür
www.foosanerartmuseum.org

Resim 8. Goya, Atasözleri Serisi, *Düzensiz Budalalıklar*, Gravür
www.foosanerartmuseum.org

Bu dizide ağırlıklı olarak İspanyol halkının sahip olduğu batıl inançlar, asılsız korkular, düşler, tuhaf gelenekler ve oyunlar betimlenmektedir. (Resim 7)

Toplumanın, bireysel dürtülerine angaje olduğu saçma ve akıldışı alışkanlıkları, gizemli, ilginç ve beklenmeyen bir yaklaşımla resimlemiştir.

Bu dizinin pek çok resminde ele alınan kompozisyonlarda kullanılan imgeler, bunların kullanım şekli ile yaratılan mecazlar, resimlerdeki örtük anlamlara ilginizi çekmektedir" (Resim 8) (Esmer, 2008: 99).

SONUÇ

Goya çok iyi bir gözlemci ve gördüğünü sanatsal dehası sayesinde çok iyi yansıtmaktadır. Gravürlerin ayrıntılı incelenmesi ve anlamlarının yorumlanması yoluyla onun tanıklık ettiği gerçekler üzerinden yapılacak yeni okumalarla, hem ıspanya'nın, hem Avrupa tarihinin, hem de insan doğasının çok farklı boyutlarını keşfetmek mümkündür (Sütlaş, 2012).

Goya'nın o muhteşem, olağanüstü çizimlerinin manalarını daha iyi anlayabilmemiz için Fransız şair Charles Baudelaire'e kulak verelim: *"İspanya'da sıradışı bir adam, çizim sanatının ruhunda yeni ufuklar açtı... Bazen acımasız bir yergiyle sürükleniyor, bazense onun ötesine geçerek hayatın özünde komik bir tarafını sergiliyor... Goya her zaman büyük, sık sık da dehşet uyandıran bir sanatçıdır... Cervantes döneminde zirveye ulaşan, temelde neşeli ve şakacı İspanyol yergici ruhuna çok daha modern bir şey, günümüzde çok takdir gören bir nitelik, tanımlanamayana düşkünlük, hayvani özellikler edinmiş insan çizgileriyle dehşetengiz bir doğa kavramı eklemiştir... Ruhban sınıfına muhalif bu adamın rüyalarında sıklıkla cadı, cadılar meclisi, kara büyü, ateşte kendilerini pişiren çocuklar ve daha birçok şey görmesi tuhaf (...) Medeniyetin cadılar meclisi! Işık ve karanlık, haklılık ve haksızlık bütün bu grotesk dehşet içinde karşı karşıya geliyor..."*(Telesiyej, 2012).

KAYNAKÇA

- Can, Ş. (2008). "Gravür (Çukur Baskı) Teknikleri", Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne.
- Eren, M. (2012). *Aydınlanma Çağının En Romantik Devrimci Ressamı ; Francisco Goya*, Erişim Tarihi: 19.12.2013, <http://www.cafrande.org/?p=39737>
- Esmer, (Güz 2008). Akıl ve Saçmalığın Sınırında Bir Muamma : Goya'nın Baskı Resimleri, Gazi Üniv.GSF. *Sanat ve Tasarım dergisi*, sayı 2.
- Gombrich, E.H. (2004). *Sanatın Öyküsü*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

- Harris E. (1994). *A Contemporary Review of Goya's 'Caprichos'*, The Burlington Magazine Publication Ltd., The Burlington Magazine, Vol. 106, No. 730, p.38-43,1994, <http://www.jstor.org/stable/874236>
- Hibbard, H. (1980). *The Metropolitan Museum of Art*, London, John Calmann and King Ltd.
- M. William. Jr. Ivin. ,(1924). *Goya's Disasters of War*, The Metropolitan Museum of Art Bulletin, Vol. 19, No. 9, p. 220-224, <http://www.jstor.org/stable/3254948> (Erişim Tarihi: 23.02.2013).
- Oral, S. (2012, 21 Nisan). *Ben Goya'yım Acıyı Gördüm..* Erişim Tarihi: 20.12.2013, (<http://www.taraf.com.tr/haber/ben-goya-yim-aci-yigordum.htm>)
- Sanchez Alfonso, E. Perez, G. Julian. (1995). *Goya, The Etchings and Lithographs*: Munich-New York: Prestel.
- Schulz, A.(2008). *Moors and the Bullfight: History and National Identity in Goya's "Tauromaquia"* College Art Association, The Art Bulletin, Vol.90. No.2, pp.195-217, <http://www.jstor.org/stable/206196602>.(Erişim Tarihi: 23.02.2013).
- Sontag, S.(2004). *Başkalarının Acısına Bakmak*, Çev. Akinhay, O. Agora Kitaplığı, İstanbul.
- Süttaş, M. (2012, 28 Nisan). *Goya...Zamanın Tanığı*, Erişim Tarihi: 19.12.2013, <http://www.insanokur.org/?p=39734>.
- Telesiyej. (2012, 13 Haziran). *Sanatın özgürlük gücünü hissettiren bir ressam: Goya*, Erişim Tarihi: 18.12.2013 <http://www.taraf.com.tr/telesiyej/makale-sanatin-ozgurluk-gucunu-hissettiren-bir-ressam.htm>.
- Turani, A. (1992). *Dünya Sanat Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Üstünipek, Ş. (2012, 30 Haziran). *Goya Pera Müzesi'nde*, Erişim Tarihi: 20.12.2013, <http://lebriz.com/pages/lstd.aspx?lang=TR§ionID=1&articleID=1045&bhpc=1>).
- <http://blog.peramuzesi.org.tr/haftanin-eseri/gulunculuk-malzemesi-kapricyolar/>) (Erişim Tarihi: 08.02.2013).
- <http://tr.wikipedia.org/wiki/Grotesk>
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Ak%C4%B1ls%C4%B1z_Yarat%C4%B1klar (Erişim Tarihi: 08.02.2013).
- www.parkwestgallery.com (Erişim Tarihi: 22.12.2013).
- www.backtoclassics.com (Erişim Tarihi: 22.12.2013).
- fermintdorsit.blogspot.com (Erişim Tarihi: 22.12.2013).
- 21essays.blogspot.com (Erişim Tarihi: 22.12.2013).
- www.allposters.com (Erişim Tarihi: 22.12.2013).
- www.foosanerartmuseum.org (Erişim Tarihi: 22.12.2013).